

Iskolai könyvtár – híd a családok és az olvasás felé

A hídverés első pillanatai: az előzmények

A Hegyvidék Budapest XII. kerülete. Tizenkét közoktatási intézményének szerkezeti sokszínűsége az országoséhoz hasonló: van hagyományos nyolcosztályos általános iskola, „fölfelé nyitó”, gimnáziumi osztályokkal kiegészülő és „lefelé nyitó”, hatosztályossá bővülő iskola is. Azzal büszkélkedhet ez a kerület, hogy valamennyi oktatási intézményében van könyvtár és könyvtárostánár. Ez alapfeltétele volt annak, hogy a közös játék az olvasás jegyében megvalósuljon.

Amikor 2001 júniusában hivatalosan is meghirdette a Magyar Olvasástársaság az Olvasás Évét, már javában szerveztük az olvasótábort, amelyben minden iskola két, leginkább könyv- és könyvtárszerető diákja vehetett részt jutalomképpen. A tábor, sajnos, nem bentlakásos volt, viszont volt benne egy csodálatos könyvtári éjszaka is. Napközben ismerkedtünk a kerület irodalmi emlékeivel, jártunk a Hegyvidék című újság szerkesztőségében, Lázár Ervin egyik kedves meséjét dramatizáltuk – ennek előadására meghívtuk a szülőket is.

Ekkor és itt kerültem először kapcsolatba a családokkal, anyukákkal, apukákkal, nagymamákkal. Ez a találkozás, és az „előadás” utáni beszélgetés adta az ötletet: legyen a Hegyvidéken családi vetélkedő az olvasás jegyében, az olvasás évében.

Pillérek: a könyvtárostánárok közössége – a szervezés

Álmod megvalósításához szükség volt egy igen széles segítő körre és anyagi forrásra is. Az ötletektől a megvalósításig nem voltam egyedül. Könyvtárostánár kollégáim mellett megtaláltam azokat a partnereket, amelyekre a könyvtárostánárok támaszkodhatnak. Így kapcsolódtak be a munkába a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár kerületi fiókkönyvtára munkatársai, a helyi önkormányzat oktatási irodája, a kerületi könyvesboltok, az oktatási intézmények vezetői. Az anyagi fedezetet pályázati úton szereztem meg, hiszen a Közoktatási Modernizációs Közalapítvány az Olvasás Évéhez kapcsolódva hirdetett ez idő tájt pályázatot. A nyert összeg mellett a jutalmazáshoz szponzorokat találtam: könyvesboltokat, könyvkiadókat.

Mіндеzek után kezdtünk hozzá a szervezéshez. A verseny lebonyolításához a könyvtárostánárok munkaközössége mellett meghívtuk a megbeszélésre az oktatási iroda, a fiókkönyvtár képviselőjét is.

A versenykiírást úgy fogalmazzuk meg, hogy a családi csapatok fogalmát tágan lehessen értelmezni: a szülőktől, a nagyszülőkön át a nagybácsikig – bárki lehetett a csapatok tagja.

Az első híd: a családok

Végül a kerület tizennégy iskolájából tizennégy csapat jelentkezett. Ezekből tizenegy maradt velünk a döntőig, amelyek – a kiírásnak megfelelően – háromnégyfősök voltak. Eredetileg ennél kevesebben nem indulhattak, de végül (éppen az olvasótábori ismeretség alapján) volt egy kétfős „mini” csapatunk is.

Összetételre nézve valóban nagyon változatos képet mutattak a jelentkező családok. Két gyermek–két szülő, két gyermek–egy szülő, két gyermek–egy szülő–egy nagyszülő. Életkoruk ennek megfelelően 6-tól 60 évesig terjedt. A felnőttek valamennyien felsőfokú végzettségűek voltak, általában tanárok, mérnökök, de akadt köztük egyetemi hallgató testvér is. Több volt a játékos kedvű nő, de büszkéek voltunk a három apukára is, akik hajlandók voltak együtt játszani velünk. A gyermekkek természetesen valamennyien kerületi diákokként kapcsolódtak a versenybe.

Újabb pillérek: az olvasmányok

Az olvasmányokat úgy kellett összeválogatni, hogy valamennyi családtagnak jusson valami számára kedves olvasnivaló. Az ötfordulósra és egy döntőre tervezett vetélkedő során a családok 17 szerző húsz alkotását olvasták el. Minden fordulóban négy könyvet ajánlottunk, hogy legyen olvasnivalója az „éppen olvasni tanulónak”, meg a felnőtteknek is. Később kiderült, hogy a felnőttek nosztalgiázva a gyermekkek könyveit is elolvasták újra. A „magánhidat” itt építettem: a verseny feladatait magyar szakos kolléganőmmel *Fráter Adriennel* készítettem.

Eredetileg nem fogalmazzuk meg, hogy csak magyar szerzők műveit olvassuk közösen, de az utolsó két forduló során már törekedtünk erre. A négy könyvet minden hónapban témájuk kötötte össze: iskola (november), a szeretet (december), a természet (január), a humor (február), a történelem (március) az irodalomban. A választott alkotások általában kedves könyvélménnyé váltak. Még Ottlik és Móricz is csak kezdetben volt nehéz olvasmány.

Örülök, hogy választásunk segítségével Móricz Erdély trilógiája, Mándy Csutak-regényei és Nyíró József ismertté lettek – ha csak e szűk körben is.

Az alkotások zömmel regények voltak, csupán a két mesesorozat és a két dráma törte meg az epika uralmát.

Huzalok, csavarok helyett: fordulók

Valamennyi fordulóra más helyszínen került sor. Általában az iskolák legnagyobb közösségi tere adott otthont a versenynek, és ez legtöbbször a könyvtár volt.

Minden alkalommal más és más típusú feladatokat állítottunk össze, úgy, hogy azok kapcsolódjanak az olvasmányokhoz. Ez a kapcsolódás azonban olyan mér-

tékben asszociatív volt, hogy a versengők egyáltalán nem érezték a számonkérés jelleget.

Mindannyiszor volt ún. előfeladat, amelyet a csapatok előre megkaptak, és a záró kérdéssor megfejtésével juthattak a következő négy mű címéhez és szerzőjéhez a játékosok. A feladatsort a helyszínt adó könyvtár segítségével oldhatták meg a versenyzők. Így megtapasztalhatták: minden könyvtár hasonlít a többihez és különbözik is a többitől.

Az első alkalommal a bemutatkozást kértem játékos formában úgy, hogy annak kapcsolata legyen a családdhoz és az olvasott négy műhöz. Nagyon élvezetes bemutatkozásokat láthattunk, amelyek között volt még kosztümös is.

Minden alkalommal kézügyességet igénylő feladatok is voltak: montázs, plakát, árnykép készítése. A decemberi fordulóban a csapatok készítette bábót két két csapat együttesen alkalmazta bábszínpadra. Így szerepelt együtt Dzsoni és Süsü, vagy Jégtörő Mátyás és Tündér Lala.

Januárban a természet témában először állathangokat ismertek föl a résztvevők, majd a négy szerző négy művéhez kellett keresni és ajánlani egy újabb olvasmányt könyvtárban.

A februári forduló nyitó játéka meseírással volt „á la Pompos”. Az árnyképkészítés olyan sok időt vett el, hogy a tervezett versenyidő már csak a további feladatok elhagyásával volt tartható.

A márciusi forduló a hídverés egy másik irányát mutatta, hiszen nem iskola és könyvtára adott helyet játéknak, hanem a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár fiókkönyvtára. Kézügyességüket itt címerkészítésre használták a csapatok, akik úgy készítettek saját címet, hogy az valamiképpen kapcsolódott a négy olvasott műhöz. Sok időt igénylő feladatnak bizonyult, mert a családok fontosnak tartották, hogy kifejező legyen a címer, amelynek elkészítéséhez némi heraldikai ismeretre is szükség volt. Azután egy kis zenei feladat következett. A kiválasztott zenék korban kötődtek az olvasott művekhez. Végezetül ugyancsak az olvasott művekhez kapcsolódó apróhirdetéseket készítettek a családok. Ezeket kihúzza, „telefonos” jelentkezőket hallgattunk meg.

Mindegyik program tanulsága ugyanaz: milyen jó együtt játszani, milyen fantasztikus érzés megosztani másokkal olvasmányélményemet úgy, hogy abból aztán valami közös alkotás szülessen!

A játékok után minden alkalommal valamilyen „levezetés” várta a családokat. A felnőttek számára kis előadásokat szerveztem, nagy beszélgetéssel, a gyerekek pedig egy-egy könyvtárostánár vezetésével hol papírmáséból álarcot készítettek vagy a foltvarrás technikáját ismerték meg.

Nem szóltam még a zsűriről. A tagjai nemcsak felnőttek voltak, hanem az olvasótáborból kinőtt diákok, osztálykönyvtárosok is. Természetesen a zsűri elnöke minden esetben felnőtt volt, általában egy magyar szakos pedagógus.

Újabb hídépítés: a döntő

Újabb hídverésre készültem, az olvasás jegyében. A versenyre ugyanis nem minden iskolából érkezett nevezés, ezért a döntőben a családi csapatok egy másik iskola öt diákjának tudását is igénybe vehették. A márciusi fordulón sorsolással döntöttük

el, hogy kinek melyik iskola diákjai fognak segíteni. Ez előzetes tárgyalást igényelt valamennyi iskolavezetéssel, és még így sem sikerült teljesen az elképzelésem valóra váltani. Úgyhogy végül a segítőköt a helyszínen osztottuk el.

A családok is hozhattak magukkal segítőköt. Érkezett iskolatárs, családtag, sőt két intézmény igazgatója is beült egy-egy csapatba segítőköt.

Így vertünk újabb hidakat az iskolák, a családok felé.

A zsűri a döntőben már csak felnőttekből állt: Békés Pál író, Budai Éva tanár, Szathmáry Istvánné könyvtárvezető, és Hannus Zsuzsanna, a Balassi könyvesbolt munkatársa látták el ezt a feladatot.

A családok ismét „késztermékkel” érkeztek. Egy újsággal, amelyben a félév. annak olvasmányai és a család kapott helyet. Egy, az olvasott művekből származó hős jelmez megjelöltése, valamint egy olyan étel elkészítése, amely valamelyik olvasmányhoz kapcsolódott, volt az előfeladat.

A közös feladatok először a már összeszokott csapatok és a segítők megismerkedését is szolgálták. A csapatok nyolc-nyolc főt delegáltak, akik egy mondatot súgtak egymás fülébe. Az utolsónak természetesen meg kellett mondania, melyik olvasott műből származik az idézet.

A második közös feladat egy-egy puzzle összeállítása volt, amelynek eredményként egy olvasott mű szerzőjének fényképét kapták meg a családok. A felismerés mellett néhány szavas bemutatást kértem az alkotóról.

Közben útjára indult a mesebeli térképkészítés, amelyhez Petőfi János vitéze adta az ötletet. Így keveredtek valós helyszínek a valótlannal: a térképeken jól megfért egymás mellett Misi Mókus fája és Ábel hegye.

Innentől kezdve a feladatok kitágultak, több helyszínen zajlottak. A könyvtárban játékos feladatsor, a folyóirat-olvasóban olyan montázsfilm, amely az olvasott művekből készült és az adaptációk részleteit kellett felismerni. Az udvaron a művek által ihletett játékos sportvetélkedő: rollerverseny Csutak emlékére, célba dobálás a Tenkes kapitányát idézve, gumilabdán ugrálás Órarugógerincű felpattanót idézve a helyszínen.

A záró eseményeket azok a feladatok adták, amelyekre eközben néhány csapattaggal készültek a család többi tagjai. Dalárdák olyan dalokat adtak elő, amelyeket az irodalmi művek ihlettek. Az előképek egy-egy jelenetet örökítettek meg az olvasott művekből, végül az előfeladat jelmezesei vonultak föl: megtöltve a színpadot Árnikával, Ábellel, a Százarcú boszorkánnyal.

Közben az elkészült makettek kiállítás keretében a helyszíneket mutatták be.

Végül: iskolai könyvtár, mint híd a családokhoz, az olvasáshoz

Lezárult a verseny. Megvolt az örömteli jutalmazás. A folytatás? Azóta is örülünk egymásnak. Még most is előfordul, hogy csikorogva fékez mellettem egy autó, kihajol belőle egy „versenyző anyuka”.

Azt gondolom, folytatni kellene. Ehhez azonban ismét közös, nagy összefogásra van szükség.

A családi vetélkedő nemcsak azért volt élmény, mert jó volt együtt lenni, hanem azért is, mert együtt olvastunk, együtt gondoltuk tovább az olvasmányélményeinket a játékok segítségével.

Biztatásul sokszor olvasom újra a Bódi család üzenetét: „*Lehet, hogy a családi vetélkedő utolsó fordulójához érkeztünk, de a folytatás ott van minden iskolában, minden könyvtárban és bennünk.*”

Hidat építettünk – pedagógusok, könyvtárostanárok, intézményvezetők, családok és gyerekek –, amelyen mindannyian az olvasáshoz jutottunk közelebb.

Hock Zsuzsanna

Az évkönyv haszna és a titok nyitja

A megyei könyvtárak több-kevesebb rendszerességgel kiadják a maguk évkönyveit, almanachjait. Szerzőik rendre beszámolnak a legutóbbi évkönyv megjelenése óta eltelt időszak fontosabb eseményeiről, ismertetik a főbb statisztikai adatokat, az állományra, az olvasókra, a könyvtárhasználatra vonatkozó mutatókat, a megye, a tájegység helyismereti munkáinak aktualitásait, leírják az intézmény működésének „fő csapásirányát” (mostanság például a digitalizáció vagy a retrokonverzió munkálatait), beszámolnak az elmúlt időszak szakmai-kulturális megmozdulásairól (mondjuk, a Nagy Könyv eseményeiről) és így tovább. Ez így is van rendjén; az érdeklődők át is lapozzák ezeket a többnyire igényes kivitelű évkönyveket, elolvassák az őket érdeklő cikkeket, közleményeket, aztán az évkönyvek fölkerülnek a polcra a korábbi kötetek mellé.

Van azonban olyan megyei könyvtár – például a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár (JAMK) –, amelynek ha megjelenik az új almanachja, az sosem pusztán egy a többi mellett, az igazán eseményszámba megy, azt a Komárom-Esztergom megyétől távolabbi helyeken is érdeklődéssel forgatják, mert jól tudják, hogy egyfelől becsülendő szellemi értékeket tartalmaz, másfelől pedig módszertani tanulsággal, mintául szolgál – az „ilyen a jó színvonalú évkönyv” példáját mutatja. A JAMK minden újabb évkönyve rendre szellemi izgalmakat is jelentő esemény a hazai könyvtárügy szakirodalmát figyelők számára.

Önként adódik a kérdés: hogyan van az, hogy a tatabányaiak évről évre tiszteletreméltó teljesítményt jelentő almanachhal rukkolnak elő? Talán, mert olyan válogatott tudós könyvtárosok dolgoznak a megyeszékhelyen? Talán, mert a JAMK és a város másik fontos szellemi műhelye, az Új Forrás című folyóirat évtizedek óta együttműködik a könyvtárral, sőt most már „egy cég” is a két intézmény? Talán, mert a JAMK igazgatója (egyben húsz éve az Új Forrás főszerkesztője) ugyanaz a személy, a tekintélyes irodalomtörténész, Németh László-kutató, Monostori Imre? Talán, mert a három bányásztelepülésből a 40-es évek végén mesterségesen megyeszékhellyé egyesített Tatabánya az elmúlt évtizedek során sajátos és igényes szellemi életet kialakító várossá szerveződött? Igen, valószínűleg mindez együtt és külön-külön része annak, hogy a JAMK évkönyveire muszáj nagyon odafigyelni, hogy ezeket a talán nem a legjobb minőségű papírra nyomott, nem extra illusztrációkkal díszített, talán kevésbé adjusztált köteteket nem lehet gyors átlapozás után a polcra föltenni a többi mellé. A JAMK 2006.

esztendei évkönyve ezúttal is megannyi érdekességgel, a honi könyvtáros társadalmat bizvást érdeklődő, izgalmas írást tartalmaz.

* * *

Mindjárt a kötetet nyitó írás egyedivé, különösen érdekessé teszi az évkönyvet. Monostori Imre *Följegyzések a József Attila Megyei Könyvtár elmúlt másfél évtizedéről, 1990–2005* című tanulmánya – a szerénykedő „följegyzések” műfaji megjelölés ellenére – nagy ívű áttekintés a JAMK rendszerváltozás óta eltelt történetéről. Természetesen nem a könyvtári évkönyvek szokott cseménykrónikájáról van szó, nem egy vagy több könyvtári szakterület másfél évtizednyi folyamatainak leírása, nyomon követése az igazgató cikke, nem a könyvtári munkafolyamatok még oly összetett kötegeinek szárazsága, hanem – és ebben máris példaértékű – egy megyei könyvtár nem kevés hányattatásának és még több munkájának olyan folyamatrajza, amelyben az útkeresések, a problémamegoldások, a helyes útra találások elvei is megfogalmazódnak. A szerző nem a működés gyakorlatias tapasztalatairól számol be, hanem megfogalmazza ama elveket, irányadó eszméket, könyvtártani, kulturális, olvasáspedagógiai, személyzeti stb. fölismeréseket, azokat a szellemi irányjelző gondolatokat is, amelyek valamennyi nagyobb hazai könyvtár irányításában hasznosítható elméletet, illetve tapasztalatot jelenthet.

Monostori Imre már dolgozata tagolásával, az 1990–2005 közötti másfél évtized periodizációjával világosan megkülönbözteti a rendszerváltozás utáni honi könyvtárügy két nagy korszakát. Az első 1990-től 1997-ig tart, ezt a „hét szűk esztendő” az önkormányzati, illetőleg a könyvtári törvény keretezi az időben. A második periódus az 1997. évi CXL. törvény megszületésével veszi kezdetét, és amelyet a szerző úgy jellemez, mint „a felívelő századveg – munkás századelő” időszakát.

Az első periódus a szervezeti zűrzavarral kezdődött Komárom-Esztergom megyében is; tisztázatlan volt a fenntartó kiléte, nemkülönbön a megyei szakfunkciók ellátásának kérdése, vége szakadt a hierarchikus alá-fölérendeltségnek, de nehezen alakult ki az új szakmai rend, radikálisan csökkentek az anyagi források, ráadásul – és ez már helyi sajátosság – a megyei könyvtár épületével, épületgépészeti berendezéseivel is súlyos gondok adódtak. A változó idők – a nehezedő körülmények ellenére is – gyors, újszerű és hatékony megoldásokat követeltek. A megyei könyvtárban megkezdődött a számítástechnikai eszközök beszerzése, alkalmazásuk elsajátítása; megszűnt a kissé nehézkes *Komárom Megyei Könyvtáros*, helyébe lépett az informatívabb kéthavi szakmai fórum, a *Téka Téma*. A gyors és rugalmas intézményi reakció mellett segítséget jelentett az új és helyes irányok megtalálásában az a szakfelügyeleti vizsgálat is, amit az akkori Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) három munkatársa folytatott az intézményben 1991 novemberében. És bár a pénzügyi nehézségek nem hogy állandósulni, de (a Bokros-csomag következtében) súlyosbodni látszódtak, a szakmai átvilágítás megállapításából levont helyes következtetések, valamint a tervezési, szervezési és gyakorlati lépések lényegében kijelölték a későbbi fejlődés útját. Monostori Imre úgy fogalmaz, hogy a KMK vizsgálatának „gondolkodásbeli következményei” adódtak. Ezeket majd másfél évtized távlatában ekként érzékelteti: „Össze kellett kapcsolni gondolkodásunkban az *értékőrző konzervativizmust* és a *modernizációs technikákat*, mindezt

megemelve a »humán erőforrás« gyarapításának és a minőség érvényesítésének kritériumával. A József Attila Megyei Könyvtárnak melleleg becsülendő *hagyományai* is voltak (vannak). (Állományszerkezet, bibliográfiai kiadványok, szakmai igényesség, fogékonyság az újra, könyvtári hét minden évben, szakmai híradók, évkönyvek, továbbképzések, nyilvános rendezvények stb.). (...) Egyensúlyt kívántunk teremteni továbbá (...) a *nyomatott alapú kultúra* és az eljövendő *elektronikus alapú kultúra* között. (...) Mindezen stratégiánk alapja először is a folyamatos képzés, a *szaktudás* megszerzése, karbantartása és fejlesztése, valamint a tudati és lelki ráhangolódás. (...) Végül is arról volt (van) szó, hogy a reánk törő anyagi–pénzügyi jellegű nyomásokat és az újabb meg újabb – abszolút jogos – szakmai követelményeket csak egy *megemelt szakmai színvonal* védhette ki, illetve valósíthatta meg. A klasszikus képlet szerint: a kiművelt emberfők gyarapodása, gyarapítása. S mindezt persze – jórészt – saját erőből, itteni kollégáink képzésével, főiskolára küldésével...” (kiemelések – Monostori Imre).

Ha irodalmi hasonlaltal élnék, azt mondhatnám olyan ez, mintha a JAMK munkatársai Münchhausen báró módjára, a saját hajuknál fogva emelkedtek volna föl; ha méltóbb történelmi párhuzammal élnék, akkor a Trianon utáni, megcsonkított és kifosztott Magyarország kultúrpolitikusa és kultuszminisztere, Klebelsberg Kunó oktatási beruházási és fejlesztési programjaira hajaznának a tatabányaiak megoldási kísérletei. Arra az elvre, hogy a legnagyobb szegénység és ínség idején kell és érdemes a legtöbbet az oktatásra és képzésre áldozni, mert a tudás, a kiművelt emberfők sokasága az eljövendő fejlődés hajtóereje. Tatabányán szellemi, szakmai gyarapodással, lelkiismeretes és iparkodó munkával meg sok-sok tanulóval először megakadályozták a leszakadást, fölkészültek a versenyre és azután – immár a második periódusban – fölzárkóztak a kedvezőbb adottságú megyei könyvtárak mellé. Mindez így leírva végtelenül egyszerűnek, egy lineáris folyamat állomásainak érződik, holott súlyos küzdelmek sokaságát fedik a simán futó mondatok, noha e tekintetben beszédes részletekkel szolgál Monostori Imre (pl. az 1996. évi pénzügyi csőd réme, a fizetős szolgáltatások kényszerű bevezetése, bizonyos díjtételek növelése, mindez súlyosbítva a fenntartók átszervezési ötleteivel...).

A második, az 1997 és napjaink közé eső időszak – Monostori megfogalmazásában – magyar közkönyvtárosok társadalmának magához térését és aktivitásának megerősödését jelentette. Újjászerveződtek a szakmai szervezetek, megújult a minisztérium illetékes osztályának vezetése, fölélénkült a könyvtárakra irányuló országos figyelem (pl. „Összefogás a könyvtárakért” akciói, az NKA pályázati rendszerének megpepsződése), mindezek nyomán – írja Monostori – „úgy tűnt, van perspektívája a magyar könyvtár ügyének”. Tatabányán ennek szellemében 1997 márciusában elkészült a fejlesztési terv; még ez év nyarán, háromhavi zárva tartás mellett elvégezték a '60-as években elkészült könyvtárépület legsürgősebb javításait és fölújításai munkálatait; elkészült a megye közgyűjteményeire kiterjedő, három évre szóló, több mint 13 milliós fejlesztési program; 1998-ban kiteljesedett a Textlib rendszer használata, amelyet Komárom-Esztergom megye valamennyi nagy könyvtára is alkalmaz; a korábbi évekhez képest komolyabb NKA pályázati pénzek érkeztek a megyei könyvtárba; sőt elkövetkezett olyan esztendő is, amikor a korábbihoz képest emelkedett az új beszerzésű dokumentumok száma. Átalakult a módszertani munka, főként a tekintetben, hogy az részint szakmai jellegű szolgáltatássá vált (pl. továbbképzések, szakmai tapasztalatcserék, információáramoltatás),

részint közvetlen szolgáltatás elvégzését jelentette (mint könyvtárközi kölcsönzés, adatbázisok, helyismereti munka, sajtófigyelés). Ilyenformán – summáz a szerző – az 1998-as munkabeszámoló valóságos „győzelmi jelentéssé” vált.

Valóban, az ezredfordulóra a JAMK működése stabilizálódott, az intézmény minden tekintetben megerősödött, mi több, nagyra látó tervek készültek a könyvtár épületének bővítésére is. Kulturális fejlesztésekre is sort került, így a megye és a város más közgyűjteményeivel és szellemi műhelyeivel való együttműködés tekintetében, a kistérségi ellátás kérdésében, a technikai-elektronikai fejlesztések dolgában. A JAMK részt vett a NKÖM minőségfejlesztési és teljesítménymérési programjában, itt is megnyílt – ahogyan más megyei könyvtárakban – az EU-pont, az intézmény részt vesz az ODR-együttműködésben, digitalizálja az Új Forrás korábbi évfolyamait és így tovább. Példaértékű a JAMK kezdeményezése a roma gyerekek számára szervezett foglalkozásokat illetően, így a szabad idő kulturált eltöltésére, az olvasás megkedveltetésére, a könyvtárhasználat alapvető tudnivalóinak megtanítására.

Végül is a XXI. század elejére a József Attila Megyei Könyvtár is olyan könyvtár lett, amely már nem egyszerűen kölcsönző- és olvasóhely, hanem regionális szerepű könyvtári szolgáltató centrum, számítógépekkel felszerelt információs központ, oktatási és közművelődési bázis és az Új Forrással, szakmai kiadványokkal, a rendezvényekkel, közművelődési akciókkal, könyvtári hetekkel együtt igazi szellemi műhely is.

Monostori Imre persze nem hagyja, hogy e kised „győzelmi jelentés” nyomán olvasója már-már elandalodjék, hiszen rendre felsorolja a változatlanul fennálló hiányosságokat (helyhiány, a berendezés amortizáltsága, az internethasználók elköltetésének megoldatlansága, a zenei részleg és a kutatószobák nélkülözése stb.). És természetesen – mint valamennyi megyei könyvtárnak – a JAMK vezetőinek és munkatársainak is szembe kell nézniük a megyék megszűnése, illetve a nagyobb területű régiók kialakításának intézmény-átszervezési következményeivel.

Az elmúlt tizenöt évben a JAMK képes volt megőrizni jó hagyományait, meg tudott újulni a legfontosabb szakmai kérdésekben, föl tudta venni a lépést, a versenyt a mai kor gyorsuló, növekvő színvonalú követelményeivel. Éspedig úgy és azzal, hogy a folyamatos tanulást, a folytonos továbbképzést emelték az őt megillető rangra. Meg azzal, hogy bátran alapoztak a JAMK régi, bevált hagyományaira, megőrizték a szellemi műhely rangot, miközben kialakították a XXI. század igényeinek megfelelő könyvtári-információs szolgáltató centrumot. Talán ez – a már emlegetett – titok nyitja.

* *

A JAMK 2006. esztendei évkönyve – hogy immár a kiadvány egészéről szóljak – három nagy fejezetre tagolódik. Az első rész címe: *Könyvtár, könyv, olvasás*, itt kapott helyet Monostori Imre igazgató imént méltatott nagy ívű dolgozata, és itt kaptak helyet azok az elemző tanulmányok is, amelyek a könyvtár elmúlt esztendejének jelentős eredményeit, illetve a könyvtári munka háttérben álló elméleti és szociológiai, pszichológiai és művelődéspolitikai kérdéseket taglalják. Az írások sorából föltétlenül kiemelendő Takács Anna írása, amely a „*Nagy Könyv*” hatása a József Attila Megyei Könyvtár kölcsönzési gyakorlatára címet viseli. Ma már, a

Nagy Könyv akció lezárulta után egy évvel jobb perspektívából, távlatosabban látjuk ezt az angolszász eredetű könyv- és olvasásnépszerűsítő akciósorozatot. És közben már menet közben elhangzottak észrevételek, kételyek, kritikus megjegyzések – hadd hivatkozzam itt György Péterre, aki a 2005. évi budapesti könyvfesztiválon egyszerűen „médiaeseménynek” minősítette a Nagy Könyvet –, a közben utólag számosabbak lettek a kritikus hangok. Takács Anna gondosan adatolt dolgozata vége felé meglepetten állapítja meg: a könyvtári szaksajtóban alig-alig van nyoma ennek a nagy médiavisszhanggal, tömegkommunikációs fölerősítéssel lezajlott akciósorozatnak. Ez nem pusztán önmagában föltűnő, különös jelenség, hanem igazolni látszik György Péternek, az eseményekkel egyidejű vélekedését. A szerző, Takács Anna több oldalas táblázatok hosszú sorával szemlélteti, hogy a 2004-es, illetve a 2005. évi kölcsönzési adatok összevetéséből egyáltalán nem rajzolódik ki, hogy a televízióban reklámozott legkedveltebb 12 mű iránti érdeklődés nagymértékben megnőtt volna. Majd így összegez: „Természetesen nehéz azt kimondani, hogy egész éves munkánk csak részsikereket hozott, ha nem akarom az egyértelmű kudarc kifejezést használni. Hogy talán jobban járt volna mindenki, ha ezt a pénzt másként költjük el. Hiszen még több megyei könyvtárat fel kell újítani, bővíteni, átépíteni. (...) Hogy a kisebb települések könyvtáraitól ne is szóljak. A könyvbeszerezési keretek is meglehetősen alacsonyak. És nem feltétlenül a TOP 100 könyveiből van a legkevesebb. Ezeknek a példányszámát lehetett ugyanis pályázat segítségével növelni ebben az évben.”

Ugyanakkor a szerző úgy véli, a Nagy Könyv mindenképpen rányitotta a könyvtárosok szemét: elébe kell menni az olvasói érdeklődésnek, új módszerekre, olvasásnépszerűsítő munkaformákra és kísérletezésre is szükség van. „Ki kell lépni a könyvtárból” – akár a televízió, a média vagy más PR-eszközök segítségével.

Ugyancsak az évkönyv első részében olvasható Kolok Melinda írása is: a szerző ebben a tanulmányban *A Harry Potter könyvek olvasáspszichológiai elemzését* végzi el. Vizsgálja az ifjúsági regényfolyam főszereplőjének alakját, jellemét, a csodás elemek szerepét, az iskolának mint a cselekmény helyszínének a sajátosságait, a mesei ismétlések, a prózaritmus hatását, a humor szerepét, a fordulatosság és a fantáziavilág jellemző vonásait, a jó és rossz megjelenítésének írói módszereit. Kolok Melinda szellemes, frappáns elemzése után akként vélekedik, hogy Rowling regényfolyama miben sem különbözik a már ismert (klasszikus) meseregények világtól, legföljebb annyiban, hogy modernebb világban, maibb miliőben játszódik. A félelmet keltő jelenetek – amelyek persze bőséggel előfordulnak a leghagyományosabb népmesékben is – nem zavarják a gyermekek érzelmi fejlődését, hiszen „az olvasás közbeni belső mozink csak olyat vetíthet elénk, amit fel tudunk fogni, amivel meg tudunk birkózni”. Ráadásul a végig és folyamatosan szórakozó gyermekeknek a vaskos kötetek elolvasása sikerélményt is kínál, talán majd bátrabban nyúlnak más terjedelmes kötetek után is. Valószínűleg nem fogja őket visszatartani az előttük tornyosuló olvasnivaló terjedelme, nem lesz úrrá rajtuk a „bevehetetlen vár” félelme.

Az első rész további két cikke – L. Dürgő Brigitta és Katona Ildikó munkája – a gyermekek és az ifjúság olvasásának kérdéseivel foglalkozik; Papp Zsuzsanna beszámolója pedig egy angliai tanulmányút hasznos tapasztalatait adja közre.

Vagyis – hogy ismét a JAMK munkájának és évkönyvei sikerének titkához közelítsek – az almanach első részének tanulmányai a mai magyar könyvtárügy egyik

legfontosabb, de bizonyosan legtávlatosabb kérdését, az olvasói utánpótlás problémáit járják körül. Azokat az aprólékosan földolgozandó kérdéseket, amelyektől mindenkori könyvtáraink jövője függ: lesznek-e olvasók, könyvszeretők az eljövendő nemzedékek tagjai között.

* *

A kiadvány második részét, másik tematikai pillérét a *Helytörténet* cím alá fogott öt terjedelmesebb dolgozat alkotja. Ha nagyon röviden kellene fogalmaznom, azt mondhatnám: a korábbi évkönyvekből ismert és megszokott – igen magas színvonalú – történeti tárgyú írások olvashatók e helyütt. Haraszti Mihály tatabányai helytörténész a város piarista könyvtárának XVIII. századi történetéhez szolgáltat adalékokat; Horváth Géza tatabányai könyvtáros a *Komáromi Kalendárium* XIX. századi köteteinek úgynevezett borítékverseit mutatja be; Szamadó Emese, a komáromi Klapka György Múzeum munkatársa Zsolt Béla *Villámcsapás* című regényének Komárom-motívumait veszi számba tárgytörténeti dolgozatában; Simonik Péter tatabányai levéltáros a helyi bányásztelepen folyó anya- és csecsemővédelem 1920-as évekre tehető kezdeteit idézi föl; T. Sáray Szabó Éva, az országsszerte ismert helytörténész könyvtáros a Tatabányai Állami Gimnázium II. világháborút követő rövid korszakát dolgozza föl. Ebből a futó felsorolásból, csupán tartalomjegyzék-szerű listából is kitérünk, hogy a JAMK képes összefogni a megyében folyó helyismereti föltáró munkát, sőt fórumot is biztosít a kutatási eredmények közreadásához. A másik lehetséges következtetés pedig az lehet, hogy a megyei könyvtár korábbi évkönyveiben publikált helyismereti dolgozatok már-már összeadják Komárom-Esztergom megye újkori intézmény-, kultúr-, művelődés- vagy egyháztörténeti tablóképet.

Az évkönyv harmadik része az *Appendix*, itt található a megye nyilvános könyvtárainak címjegyzéke, a munkatársak felsorolásával együtt. Ugyancsak itt található a megye könyvtárai által 2004-ben és 2005-ben gondozott kiadványok bibliográfiája. Végül, de persze nem utolsó sorban Horváth Géza összeállításában tanulmányozható a *Komárom-Esztergom megye könyvtáraitra vonatkozó újság- és folyóiratcikkek repertórium*a, 2004–2005 című összeállítás. A 91 tételből álló repertórium hõngészése közben óhatatlanul visszaidéződik Monostori Imrécnek a kötet nyíló tanulmányában közölt ide vágó megállapítása. A JAMK igazgatója ott ezt írta: „Megszámoltuk, hogy 1990-tõl 2005-vel bezárólag intézményünkrol összesen 366 cikk jelent meg az országos és a megyei sajtóban. Havonta átlagosan kettõ. Nem tudjuk, ez sok-e vagy kevés, de úgy érezzük, céljainknak és lehetõségeinknek megfelelõ volt.” Természetesen én sem tudom, hogy tizenöt-tizenhat éven át a megyei könyvtárról megjelent havi átlagban két tudósítás, riport sok vagy kevés. De azt jelezni látszik, hogy egy kicsinyke megye nem éppen szerencsés adottságok és mûködési föltételek között mûködõ megyei könyvtárról lévén szó – nem rossz mutató. És nyilván tükrözik e sajtóközlemények azt, amit ez az írás is sugallani próbál: az lehet a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár munkálkodásának titka, hogy a legjobb szellemi, szakmai és emberi tradíciókat híven megõrizve újult meg az ezredforduló tájékán. A jó hagyományokat a nehéz, szorongató, spórolásra készített körülmények ellenére sem áldozták föl a mindenáron való takarékoskodás vagy modernizáció oltárán. Úgy tették meg 1990 táján az elõkészületeket a „falak nélkü-

li” elektronikus információs központtá válás útján, hogy nem engedtek a hagyományos szellemi, emberi igényesség követelményéből. Nagy tudású, magukat folyamatosan képző és lelkes szakemberek dolgoznak Tatabányán – ez lehet a „titok” nyitja, és persze ennek az évkönyvnek a közvetett haszna.

Mezey László Miklós

Szakterületi vizsgálatok

A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakterülete 2006-ban

A települési (községi és városi) könyvtárak 2002 óta folyamatban lévő általános és minőségi szakterülete után a NKÖM – akkor még – Könyvtári Főosztálya 2006-ban elkezdte az egyházi könyvtárak szakterületének megszervezését.

Az vizsgálandó egyházi könyvtárak köre, száma

A most kezdődő vizsgálat az egyházi oktatási intézmények könyvtáira nem terjed ki.

Magyarországon az egyházi oktatási intézmények könyvtárain kívül kb. 40 egyházi–felekezeti könyvtár található, tehát olyan, amelynek fenntartója valamely egyház vagy felekezet. 36 intézményről biztosan tudható, hogy könyvtárként működik. négy státusa bizonytalan. (A 36 könyvtárból 34 tagja az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének, mely a magyarországi egyházi–felekezeti könyvtárak érdekképviseleti, szakmai szervezete.)*

Az egyházinak mondott könyvtárak – ha a felekezeti különbségeket mint szempontot figyelmen kívül hagyjuk, és az oktatási intézmények könyvtáraival sem számolunk – az alábbi csoportokba sorolhatók: egyházmegyei könyvtár, egyházkerületi-gyűjteményi könyvtár, országos hatókörű könyvtár, szerzetesi könyvtár, kicsi „gyülekezeti” könyvtár.

Szakterület szempontjából érdemes az összes egyházi–felekezeti könyvtárat egy csoportban vizsgálni, ugyanakkor figyelembe véve a fent említett felosztást.

* A hozzávetőleges adatot a következő forrásból számoltam ki: *Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek*. Bp., NKÖM Egyházi Kapcsolatok Titkársága, 2002. Ez a kiadvány a különböző egyházak–felekezetek saját bevallása alapján készült, amelyben ennyi könyvtárat találtam. A hozzávetőleges szám abból is adódik, hogy vannak olyan felekezetek, amelyeknek létezik könyvtára, de mint működő intézmény nincs benne az egyházi könyvtári és általában a könyvtári szakmai köztudatban.